

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 5, 2016 [Назад](#) [Головна](#)

0 0 0 0 0 0 0 0

УДК 631.11:338.27

*У. Ф. Стефанюк,
асистент кафедри менеджменту організації ім. С. Храпливого,
Львівський національний аграрний університет, м. Дубляни*

ПРОГНОЗНІ ПАРАМЕТРИ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

*U. F. Stefaniuk,
assistant, Lviv National Agrarian University, Dubliany, Ukraine*

EXPECTED PARAMETERS OF THE EMPLOYMENT POTENTIAL OF FARMS

Стаття присвячена розгляду перспектив формування трудового потенціалу фермерських господарств з урахуванням існуючих тенденцій розвитку вітчизняної моделі аграрного виробництва. Визначено прогностичні параметри фермерських господарств у Львівській області, розглянуто вплив чинників на їх формування. Проаналізована ймовірність реалізації оптимістичного сценарію, пов'язаного зі збільшенням в області кількості фермерських господарств та чисельності зайнятих у них працівників.

The article deals with the prospects of formation of labor potential of farms taking into account existing trends of domestic agricultural production model. Determined predictive parameters farms in the Lviv region, the influence of factors in their formation. Analyzed the likelihood of realization optimistic scenario associated with an increase in the number of farms and employment of workers.

Ключові слова: фермерське господарство, трудовий потенціал, прогнозування, сільськогосподарські угіддя, сільське населення.

Keywords: farming, labor potential, prognostication, farmland, rural population.

Постановка проблеми. Стратегічний напрям розвитку ринкової економіки України та необхідність перетворення агропромислового комплексу на високоефективний, конкурентоспроможний сектор економіки держави, здатний інтегруватися у світовий аграрний ринок, зумовлюють необхідність становлення таких аграрних формувань, які б найбільш повно відповідали ринковій системі і були конкурентоспроможними, економічно сталими й ефективними. Дослідження вітчизняних учених, досвід і практика організації світового сільськогосподарського виробництва свідчать, що такими є фермерські господарства, які ґрунтуються на поєднанні принципів підприємницької діяльності й сімейної форми бізнесу.

Разом з тим, в Україні діяльність фермерських господарств сьогодні залишається не надто помітною. На них у 2014 році припадало всього 7,6% від загального обсягу виробництва в країні валової продукції сільського господарства [7, с. 154]. Збільшення значимості фермерських господарств у вітчизняній системі аграрного виробництва залежатиме від формування й використання їх ресурсного потенціалу, у тому числі трудової його складової. У зв'язку з цим актуальним залишається питання з'ясування перспектив зміцнення трудового потенціалу фермерських господарств, зокрема на регіональному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати дослідження проблем і перспектив розвитку фермерських господарств знайшли відображення в численних наукових працях вітчизняних учених – Л. Гнатишин, В. Горьового, В. Збарського, Є. Майовця, В. Липчука, П. Макаренка, Л. Мельника, І. Яціва та багатьох інших авторів.

Зокрема, П. Макаренко та Л. Мельник, розглядаючи фермерство України у контексті тенденцій розвитку світового сільського господарства, зазначають, що ця форма аграрного виробництва в країнах з ринковою економікою є пріоритетною. Вони підтримують тезу, згідно з якою поєднання в одній галузі власника виробничих ресурсів і результатів господарювання, працівника і менеджера в найбільшій мірі забезпечує сумлінне та творче ставлення людини до праці, сприяє раціональному використанню землі й інших засобів виробництва [5, с. 147-148]. Гнатишин Л. розглядає важливість дослідження стану й використання ресурсного потенціалу фермерських господарств, що дозволить їм уникнути необґрунтованих втрат [1, с. 51].

Певною мірою доробок науковців стосується використання трудових ресурсів у фермерських господарствах. За твердженням В. Липчука, характер трудових відносин у фермерських господарствах може стати критерієм їх класифікації [3, с. 225]. Серед основних чинників, що визначають перспективи функціонування фермерських господарств, І. Яців виділяє спроможність отримати від сільськогосподарського виробництва дохід, який забезпечить належний соціальний захист сім'ї фермера [8, с. 160]. Разом з тим, питанням формування трудового потенціалу фермерських господарств та визначення перспектив його розвитку залишається малодослідженим.

Постановка завдання. Головною метою статті є визначення перспектив розвитку у Львівській області фермерських господарств, що передбачає встановлення прогностичних параметрів розвитку їх трудового потенціалу.

Виклад основного матеріалу. В економічно розвинених країнах фермерство – високоефективна форма ведення сільськогосподарського виробництва. Порівняно з іншими категоріями сільськогосподарських підприємств фермерські господарства відрізняються певними перевагами, пов'язаними з особливістю використання ними трудових ресурсів. Майовець Є. серед таких виділяє високу мотивацію праці, відповідальність фермера та його сім'ї, відсутність плінності кадрів, інших проблем ефективного використання трудових ресурсів [4, с. 127]. До інших переваг, на думку В. Горьового, варто віднести можливість поєднання виробничої та побутової сторін життєдіяльності, можливість вести справу з родиною, виховувати продовжувачів своєї справи, передавати власний досвід наступним поколінням [2, с. 14].

Трудовий потенціал фермерських господарств формується з якісних характеристик і можливостей його працівників. Кількісно він складається з трудових

потенціалів окремих працівників та представляє сукупність їхніх внутрішніх можливостей і засобів реалізації цих можливостей. Ефективність реалізації трудового потенціалу кожного працівника залежить від умов, у яких здійснюється трудова діяльність. Виходячи з такого трактування досліджуваної дефініції, вважаємо, що прогнози параметри розвитку трудового потенціалу фермерських господарств можна визначити на основі дослідження змін у чисельності зайнятих у них працівників з урахуванням тенденцій змін інших параметрів ресурсного потенціалу цієї категорії агропродуцентів.

Таким чином, розвиток трудового потенціалу фермерських господарств слід пов'язувати з перспективами цієї категорії сільськогосподарських виробників. Прогноз його ймовірних параметрів розпочинається з оцінки тенденцій розвитку фермерських господарств. При здійсненні такої оцінки можливий підхід, який ґрунтується на припущенні, що в аграрному секторі продовжаться наявні тенденції за умови збереження існуючої моделі розвитку вітчизняної системи сільськогосподарського виробництва, в межах якої функціонує аграрний сектор досліджуваного регіону. У подальшому в отримані результати можуть бути внесені корективи з урахуванням впливу низки суттєвих чинників.

Такий підхід застосований при здійсненні прогнозних розрахунків окремих параметрів фермерських господарств Львівської області. Задіяні трендові моделі зі стандартного пакету комп'ютерної програми EXCEL. На рис. 1 наведено їх результати щодо прогнозної чисельності фермерських господарств Львівської області.

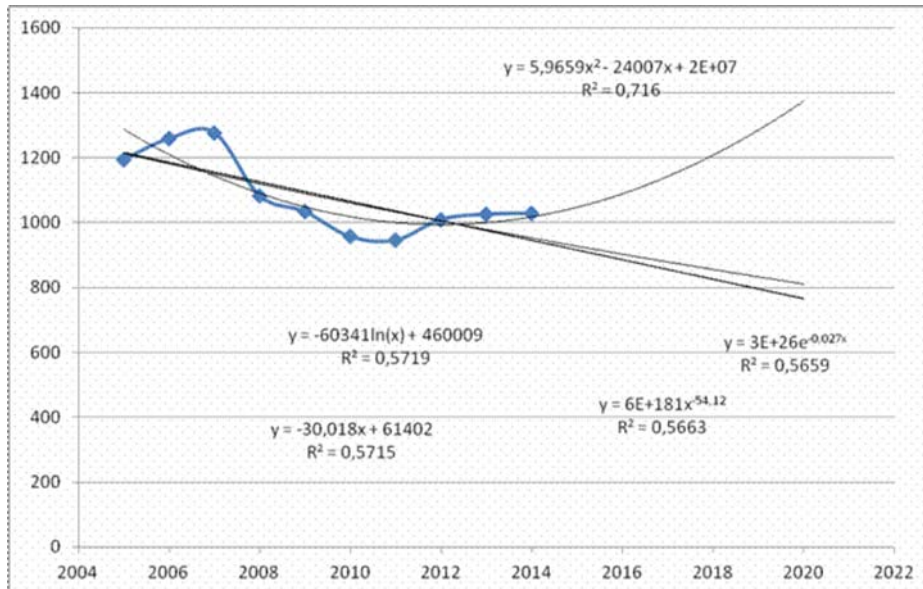

Рис. 1. Прогнозна кількість фермерських господарств у Львівській області, одиниць

Проведені розрахунки показали, що серед п'яти рівнянь функцій (логарифмічної, прямолінійної, степеневі, експоненціальної та поліноміальної) найкраще описує тенденції в ретроспективній чисельності фермерських господарств остання, оскільки відповідний коефіцієнт апроксимації склав 0,716 і є значно вищим порівняно з іншими. Функція відображає перелом у тенденції зміни чисельності фермерських господарств області. У другій половині минулого десятиліття спостерігалось певне їх зменшення. Однак якщо у 2011 році кількість фермерських господарств області становила 945 одиниць, то в 2014 році вона збільшилася до 1028. За збереження такої тенденції до 2020 року вона зросте до 1380 одиниць.

Такий оптимістичний сценарій буде реальним, якщо позитивний ефект отримаємо від внесеного у березні 2016 року доповнення до Закону України «Про фермерське господарство». Воно передбачає можливість державної реєстрації фермерського господарства як фізичної особи – підприємця [6]. До цього всі фермерські господарства повинні були бути зареєстровані як юридичні особи. Зміни в законодавстві направлені на стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств на основі особистих селянських господарств з найрозвиненішим ресурсним потенціалом. Якщо ж ця норма не принесе бажаного ефекту, більш реалістичними будуть песимістичні сценарії розвитку фермерства, кількісні параметри яких описують інші функції, наведені на рис. 1.

Перспективні показники розвитку трудового потенціалу фермерських господарств визначаються не лише їхньою кількістю, але й площею використовуваних ними сільськогосподарських угідь. Зважаючи на особливості та труднощі формування земельного потенціалу новостворюваних фермерських господарств, слід очікувати подальше зменшення середніх розмірів їх землекористування. Фермерське господарство, зареєстроване як фізична особа – підприємець, не зможе консолідувати угіддя в обсязі більшому ніж кілька земельних паїв, розміри яких в умовах Львівської області є доволі невеликими.

За умов збереження ретроспективних тенденцій у найближчі роки у Львівській області спостерігатиметься певне збільшення чисельності працівників фермерських господарств (рис. 2). Це пов'язано насамперед зі збільшенням кількості зареєстрованих господарств. Здійснюючи прогнозні розрахунки з використанням поліноміальної функції, коефіцієнт апроксимації для якої є найбільшим, доходимо висновку, що до 2020 року чисельність працівників у фермерських господарствах області може зрости до 5850 осіб. Унаслідок цього трудовий потенціал фермерських господарств зросте порівняно з 2014 роком більш ніж удвічі.

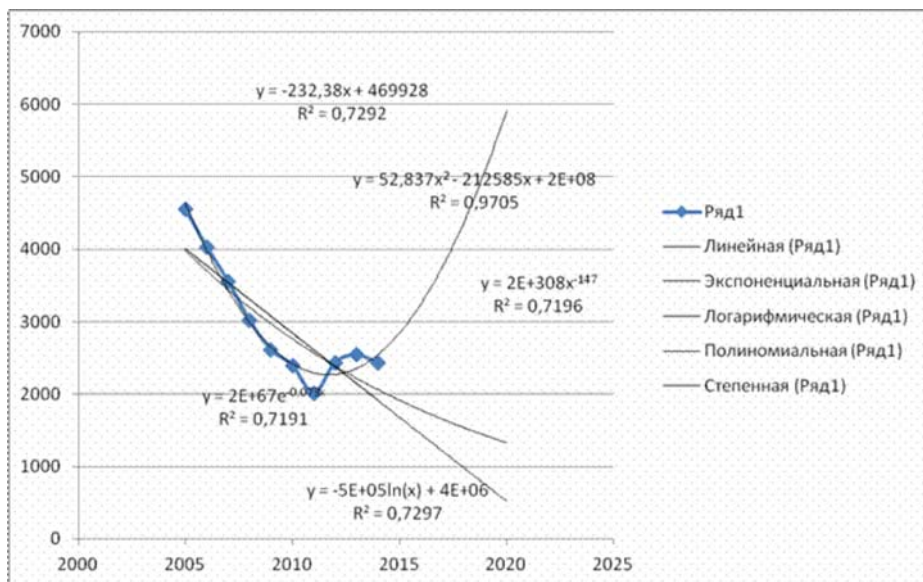

Рис. 2. Прогнозна кількість працівників фермерських господарств Львівської області

Отримані в результаті розрахунків показники є настільки оптимістичними, що потребують детальнішого осмислення. У 2014 році в одному фермерському господарстві Львівської області в середньому налічувалося 2,4 працівника. З них на членів фермерських господарств припадало близько чверті зайнятих, решта – наймані працівники. Натомість у п. 5 статті 1 Закону України «Про фермерське господарство» в сучасному її викладі зазначено, що залучення сімейними фермерськими господарствами інших громадян може здійснюватися виключно для виконання сезонних та окремих робіт, які безпосередньо пов'язані з діяльністю господарства і потребують спеціальних знань чи навичок [6]. Отже, для таких господарств обмежується використання найманої робочої сили.

Враховуючи трудовий потенціал середньостатистичної селянської сім'ї, доходимо висновку, що з її складу в якості членів фермерських господарств буде задіяно не більше 2-3 осіб. Це відповідає існуючому середньому трудовому потенціалу одного фермерського господарства. Подвоєння чисельності працівників, зайнятих у фермерських господарствах, буде можливим лише при суттєвих змінах в існуючій моделі організації аграрного виробництва. Якщо таких змін не відбудеться, зростання трудового потенціалу фермерських господарств буде не таким помітним, як його відображають наведені вище показники.

Деталізацію прогнозу змін у трудовому потенціалі фермерських господарств Львівської області здійснено в розрізі окремих адміністративних районів. З'ясовано, що в окремих із них спостерігаються відмінні тенденції. Не спостерігалось в останні роки передумов до нарощування потенціалу фермерства у п'яти районах області (Дрогобицькому, Кам'янсько-Бузькому, Миколаївському, Рахівському та Яворівському). Натомість у інших спостерігаються позитивні зрушення, які й забезпечили загально зростаючу тенденцію розвитку в регіоні досліджуваної категорії агровиробників.

На сучасному етапі загострення економічної кризи більшість фермерських господарств відчуває значні труднощі. Вони пов'язані серед іншого з недостатньою матеріальною й технічною озброєністю виробництва (неможливістю застосування передових технологій), відсутністю потужних джерел фінансування. Нерідко спостерігається психологічна й організаційна нездатність фермерів вирішувати ці проблеми. Тому доволі вагома частка їх господарств, залишаючись зареєстрованими, фактично не здійснює товарне сільськогосподарське виробництво. Налічується чимало фермерів, які не бачать перспектив розвитку свого господарства й готові його ліквідувати.

За таких обставин наведені вище прогнози до збільшення кількості фермерських господарств та їх трудового потенціалу видаються малореальними. Однак слід враховувати й те, що сьогодні на селі важко знайти альтернативу аграрному бізнесу. Майже половину валової продукції сільського господарства в Україні виробляють особисті селянські господарства (у Львівській області – близько 65%). Тобто, соціальна база для формування трудового потенціалу, який може бути задіяний в аграрному виробництві у формі фермерських господарств, є доволі значимою. Перспективи трансформації цього потенціалу в реальний виробничий ресурс залежатимуть від інституційних чинників, серед яких виділимо розвиток фермерської кооперації та державної підтримки фермерських господарств.

Висновки. Найважливішою частиною комплексу заходів з розвитку фермерських господарств вважаємо формування в них висококваліфікованого трудового потенціалу та ефективне його використання. Прогнозування основних параметрів фермерських господарств на основі опрацювання динамічних рядів відповідних показників показало, що у Львівській області можна очікувати на певне їх зростання. Такий сценарій буде можливим у випадку створення сімейних фермерських господарств, зареєстрованих як фізичні особи – підприємці. Реалізація такої можливості дозволить повніше використовувати трудовий потенціал сільського населення, який набуде форми трудового потенціалу фермерських господарств.

Література.

- Гнатишин Л. Б. Полікритеріальна діагностика відтворення виробничого потенціалу фермерських господарств: методичний підхід / Л. Б. Гнатишин, О. С. Прокопишин // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Серія : Економіка. – 2014. – Т. 243, Вип. 231. – С. 49-57.
- Горьовий В. П. Фермерство України: теорія, методологія, практика : моногр. / В. П. Горьовий. – К. : ННЦ ІАЕ, 2007. – 540 с.
- Липчук В. В. Фермерські господарства: стан, проблеми та стратегії розвитку / В. В. Липчук, Л. Б. Гнатишин, О. М. Кордоба. – Львів, 2010. – 236 с.
- Майовець Є. Й. Аграрне підприємництво в Україні : моногр. / Є. Й. Майовець. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – 428 с.
- Макаренко П. М. Фермерство України у контексті тенденцій розвитку світового сільського господарства / П. М. Макаренко, Л. Л. Мельник // Економіка АПК. – 2008. – № 4. – С. 145-152.
- Про фермерське господарство : Закон України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/973-15>.
- Сільське господарство України : стат. зб. [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – К. : [б. в.], 2015. – 379 с. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
- Яців І. Б. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств : монографія / І. Б. Яців. – Львів : Український бестселер, 2013. – 427 с.

References.

- Hnatyshyn, L. B. and Prokopyshyn, O. S. (2014), "Polikryterialna diagnosis reproduction productive capacity of farms : a methodological approach" // Proceedings [Petro Mohyla Black Sea State University complex "Kyiv-Mohyla Academy"]. Series: Economy, Vol 243, Iss . 231. - P. 49-57 .
- Horovyi V.P. (2007) *Fermerstvo Ukrainy: teoriya, metodologiya, praktyka*: monografiya [Farming in Ukraine: theory, methodology, practice: monograph]. Kyiv, NNTS IAE, Ukraine.
- Lypchuk, V.V. Hnatyshyn, L. B. and Cordoba, O. M. (2010), "Farms : status, problems and strategies", Lviv, Ukraine.
- Maiovets' Ye.I. (2006) "Agrarne pidpryemnytstvo v Ukraini: monografiya" Lviv, Publishing Center of Ivan Franko National University of Lviv Vid. tsentr LNU im. Ivana Franka, Ukraine.
- Makarenko, P.M. and Melnyk, L. L. (2008), "Farming Ukraine in the context of the global trends in agriculture" Economy AIC. vol. 4, pp. 145-152 .
- On the farm : Law of Ukraine [electronic resource] - Access : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/973-15> .
- Agricultural Ukraine, (2015), stat. Coll. [Electronic resource] / State Statistics Service of Ukraine . - K. [b. in .], Access : www.ukrstat.gov.ua .
- Yatsiv, I. B. (2013), "Competitiveness of agricultural enterprises" : Monograph, Lviv: Ukrainian bestseller, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2016 р.

ТОВ "ДКС Центр"